

Byli jsme kdysi velice mladí, byli jsme fanatikové pravdy, poctivosti, svobody. Viděli jsme tyto pojmy vznášeti se jako posvátná božstva nad životem, místo abychom je ze života střízlivého a skutečného odvozovali. Byly nám vznešenými abstrakty, jichž největším nepřítelem byla forma. Forma, toť lež, toť pokrytectví, toť otroctví, říkali jsme. A byli bychom nejraději chodili s nahým tělem i s nahou duší. 5

Negace formy byla naším dogmatem. Všude. V životě individuálním, v životě společenském, v umění. Nejsvobodnějším zdálo se nám individuum nejbezuzdnější, nejpoctivějším život bez společenských forem, nejpravdivějším a nejvyšším umění formy rozbíjející. 10

Mládí si to smí dovoliti. Odpovídá to stejně dobře jeho touze po patetickém heroismu jako jeho neznalosti sebe i života. 15

Je to však i kus vysvětlení toho, že tak často z mladých revolucionářů stávají se staří hófráti. Mladík příliš zelený, neznající ještě svých sklonů, svých vlastností, svých možností, dosud nevyvinutých a utajených, přijímá zásady pod nátlakem prostředí, a nikoli z vnitřní nutnosti. Přejímá zásady knihy, která se mu pro to či ono zalíbila, zásady příjemného kamaráda, jež mu přivedla kvartýrská, zásady některé ze stran, do nichž není nesnadno se dostat. Odloží je ovšem později, nevyhovují-li jeho povaze. Ale zásady odkládají se také, poněvadž překáží aspiracím. Byly vyznávány, aniž se o nich uvažovalo, proto jsou odkládány, aniž jsou překonány. Přijímají se třeba jiné, stejně málo k srdci přirostlé, anebo se nepřijímá vůbec nic, ačli nepovažujeme bezkarakternost také za zásadu. 20 25 30

Nicméně jsou lidé, kteří uvažují, překonávají a milují a kteří mají příliš mnoho vážnosti k sobě, než aby se dali přemoci životem a odstrčiti, zařaditi v batajlony loutek, — a ti, a právě ti nejvíce, korigují svůj život, a tedy i své názory. Nestávají se však proto šosáky, nekončí jako měšťáci. 35

Mezi horkokrevnou revolucí mladíků a tupou požívačností měšťáků není jen chytrácký zápas o zisk a úspěch. Uzávra zde také sladká moudrost, sebevědomá, a přece klidná, nesentimentální, a přece soucitná, vřelá a usmířená.

5 Její velikou ochránkyní je forma...

Byli jsme velmi mladí a nenáviděli jsme formy.

A přece hmotu vidíme jen skrze formu a jen skrze formu poznáváme ducha. Forma, toť účel života, pravá forma na pravém místě, toť jeho smysl, nejvyšší cíl, ideál. Život
10 je tím krásnější a šťastnější, čím větší počet forem dokonalých a účelných v něm existuje; a tím ohyzdnější, trapnější, čím formy jeho jsou špatnější, zastaralejší, překonanější.

Forma není lež, nýbrž polovice pravdy a krásy. Forma není pokrytectví, nýbrž produkt jemného taktu, kulturní
15 zralosti. Forma není otroctví, nýbrž záštita svobody.

Bez formy není pravdy. Zeslabujeme pravdu, zeslabujeme-li její formu. Nejbláznivější paradox obratně a v pravou chvíli vyslovený má hodnotu pravdy, za kterou se budeme s kýmkoli bít; kdežto nejvšednější pravda stává se
20 hloupou lží, je-li řečena neomaleně. Každá diskuse byla by zkrácena na minimum, kdyby každému z protivníků bylo dáno užítí včas pravé formy. Kolikrát každý z nás byl poražen nebo ze lži usvědčen jen proto, že nenašel včas pravé formy pro svou pravdu! Lidé nemýlí se většinou ve věci, nýbrž ve formě. A čím hlouběji vniknou jednou v tajemství dokonalé formy, čím jemnějšími umělci formy se stanou, tím menší počet pravd bude na světě, tím méně důvodů ke sporům. Proto fanatikové pravdy, zneužívající jako všichni fanatikové formy, mají k pravdě nejdále.

30 Forma je záštitou svobody. Společenské formy budou pro člověka ve společnosti žijícího zárukou důležité části jeho svobody; jsou zárukou posledního jejího zbytku v době naší tak nesvobodné. Lidé nedbající společenských forem jsou stálým nebezpečím pro svobodu svého bližního, i když
35 srdce jejich jest sebestřednější, jejich mysl sebenevinnější, jejich vůle sebelepší. Člověk žárlivý na svou svobodu nebude se nikdy cítiti volný v jejich společnosti. Neomaleným povzdechem dovedou porušiti nejsladší náladu, všetečnou

otázkou nejlepší shodu. Drsným slovem pokazí křehké vigilie, primitivním gestem kulturní svátek, lacinou voňavkou svěží atmosféru. A jak nesvobodni byli bychom vedle padouchů, do jejichž blízkosti přivádí nás život, kdyby rukavičky společenské formy nedovolovaly nám setkat se s nimi a — nepošpinit se. Obvyklé společenské formy zabráňují, abychom se nestávali co chvíli otroky vlastních i cizích nechutí, rozmarů, vášní, abychom co chvíli nepociťovali ruměnec rozpaků, těchto jemných, ale hrozných okovů, jimiž jsme sevřeni náhle a nepřípraveni. Člověk společensky neomalený, to jest dobře neovládající forem obcování s lidmi, je otrokem každého okamžiku a dvojnásobným otrokem okamžiku nepředvídaného. Míti „jisté vystupování“ čili ovládati formy společenského soužití, toť nezaplátitelná a nevyvážitelná ctnost, záruka toho, že budou od nás odvráceny nesčetné útrapy a nesčetná pokoření, toť polovice štěstí. „A formy života včas najíti,“ měli by dodávati ti, kdož se modlí: „Chléb náš vezdejší dejž nám dnes.“ A my, kteří nečekáme nic shůry, měli bychom pilně studovati k poctivému doktorátu formy.

Také krása jest věcí formy. Nejkrásnějších duchů, to jest duchů, kteří dokonale vyjadřují svou etickou nebo estetickou pravdu, své etické nebo estetické bohatství, nechápou davy tak často jen proto, že jim chybí vytríbený smysl pro formu. Jako pravda, která nenašla své formy, stává se lží nebo hloupostí, tak i krása ve formě nepravé jest banální nebo ohyzdná. V přírodě, dokud do ní nezasáhl tvor zohyzďující, bylo všechno krásné, poněvadž všechno mělo svou zákonnou, pravou, jedinečnou formu. V přírodě jest dosud mnoho krásy všude, kde kypící tvárná síla její překonává bludná úsilí člověkova. Že u člověka není všechno krásné, to zavinil jeho odklon od přírody, jenž pomátl a zvrhl jeho smysl pro formy. Člověk zpronevěřiv se přírodě zpronevěřil se mateřské řeči forem a jest mu nyní namáhavě konstruovati umělou vlastní řeč forem tím obtížnější, čím musí býti pružnější a přizpůsobitelnější každé době rafinovaně složité a stále složitější.

Nic konečně nemluví pro vznešenost a hluboký smysl

formy výmluvněji než ta okolnost, že umění, toto nejsubtilnější lidské úsilí, jest kult formy, slavný od východu na západ.

5 Kéž je nám tedy dopřáno státi se umělci života, to jest nalézati pro všecko pravou formu v pravý čas.

10 Ale běda fanatikům formy! Není pro ně zevnějším znamením života. Mohli bychom říci, že odsuzují formu k smrti, kdyby smrt nebyla přechodem z jedné formy živé do druhé stejně živé. Znesvěcují zákon zákonů a nepoznávají skrze formu ani hmoty, ani ducha.